

38 ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΩ. ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑ. ΔΙΚΑΙΟΥ.

νά είναι πρόσωπον, καὶ γίνεται πρᾶγμα· τὸ ὁποῖον εἶναι ἐναντίον τοῦ Λόγου. Ὅς τις λοιπὸν θέλει νὰ καθυποβάλη τὴν θέλησιν τοῦ ἄλλου εἰς τὸν ἑαυτὸν του, δὲν ἐμπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ ἀπροσδιορίστως καὶ ἀπολύτως.

Σημείωσις. Ἐντεῦθεν γίνεται φανερόν, ὅτι ἡ δουλεία (τὸ πραγματικὸν δίκαιον κατὰ πρόσωπων) εἶναι ἄκυρος καὶ εἰς οἰκιακὴν καὶ εἰς πολιτικὴν σχέσιν κατὰ τὸ λόγικόν δίκαιον, εἰάν καὶ ἔχη πολλάκις θετικὸν δίκαιον δι' ἄλογον τεχνικὸν νόμον, καὶ εἰάν εἶναι τις ἱκανῶς ἄφρων, ὥστε αὐτὸς νὰ δουλώσῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς ἄλλους· εἶναι μ' ὅλον τοῦτο φυσικῶς ἐλεύθερος (ΝΙ'). Πόσον πλέον εἶναι ἠθικῶς ἀδύνατος καὶ ἄκυρος ἢ κατηναγκασμένη δουλεία!

Ε'. Ἐὰν ἐν γένει δὲν ὑπάρχῃ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀπεριόριστον δίκαιον καὶ ἀπεριόριστον καθήκον· δὲν εἶναι οὐδὲ ἀπεριόριστον ἀναγκασμοῦ δίκαιον κατὰ τῆς παραβάτεως τοῦ δικαίου, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι τρόποι καὶ βαθμοὶ ἀναγκασμοῦ ἀνάλογοι μὲ τοὺς τρόπους καὶ βαθμοὺς τῆς ἀδικίας· ὁ ἀναγκασμὸς οὗτος, ὅταν γίνεται φυσικὸν κακὸν, λέγεται ποινὴ. Καὶ ἐντεῦθεν ἀποδίδεται ὁ κανὼν τῶν ποινῶν· ἡγουν ὁ ἀδικούμενος δὲν ἔχει ἀπεριόριστον δίκαιον εἰς τὸ νὰ τιμωρήτῃ τὴν ἀδικητήν, ὅπως καὶ ὅπου θέλει. Ἄ τὰ πλείοτερα τούτου θέλουσιν ἐξηγηθῆν ἐφεξῆς εἰς τὸν οἰκεῖον των τόπον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ γενέσεως τῶν δικαίων.

ΕΑ'.

Τὰ ἀρχικά δίκαια εἶναι τοιαῦτα, ὅποια προσηκούσιν εἰς πάντα ἄνθρωπον, καθὸ ἄνθρωπον· καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀπόλυτα δίκαια.

καια. Ἐπειδὴ ὅμως προσδιορίζουν μόνον τὸν τρόπον δικαίας σχετικῆς συνυπάρξεως ἐν γένει, καὶ ἐπομένως εἶναι μόνον κατ' εἶδος· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ὑπάρχωσι καὶ καθ' ἕλην δίκαια, διὰ τῶν ὁποίων ἐμποροῦν ἐκεῖνα νὰ δείξωσι πραγματικὸν κῦρος. Τὰ δίκαια ταῦτα κρέμονται ἀπὸ ὑποθέσεις τινάς, διὰ τῶν ὁποίων ἀναφαίνονται τοιαῦτα, προσλαμβάνοντα ἐπὶ τῆς ἕλης τὴν τοῦ δικαίου μορφήν καὶ τὸ εἶδος. Διὰ τοῦτο εἶναι ὑποθετικά δίκαια, καὶ ἐμπειρικά (ΝΑ). Πρέπει λοιπὸν νὰ δείξωμεν Πῶς καὶ διὰ τίνων μέσων τὰ φιλιῶς κατ' εἶδος δίκαια λαμβάνουσι θεωρητικὴν τινὰ ὑλικὴν σημασίαν, διὰ τῆς ὁποίας γίνονται πράγματα, ὥστε ἐμποροῦμεν νὰ λέγωμεν περὶ τῆς ἐκτέλεσεως ἢ πατήσεως, κτήσεως καὶ δόσεως τῶν δικαίων.

ἘΒ'. Ὅτι ἐμπεριέχεται εἰς τὸν κύκλον τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, ὀνομάζεται ἰδιόον του, ἢ, εἰς τὰς συνδιαλέξεις, τὸ Ἐμόν καὶ τὸ Σόν· γενικῶς δὲ ὀνομάζεται κτῆμα, καὶ τὸ εἰς τοῦτο ἀναφερόμενων δίκαιον, κυριότης ἢ ἰδιουκτησία. Διὰ νὰ εἶναι τι ἐμόν, πρέπει καὶ νὰ τὸ μεταχειρίζωμαι ἐγὼ, ὅπως θέλω, καὶ πᾶς ἄλλος νὰ εἶναι ἐκλεισμένος ἀπὸ τὴν τοῦτου χρῆσιν. Ἡ ἐκ τοῦ ὑποκειμένου ἀπαιτούμενη δυνατότης τοιαύτης χρήσεως ὀνομάζεται κτῆσις, ἥτις, εἰ μὲν ἔχει πραγματικῶς εἰς χεῖρας τοῦ ὀκείρου τὸ κτῆμα, ὀνομάζεται αἰσθητὴ ἢ φυσικὴ· εἰδὲ καὶ χωρὶς τὴν κατοχὴν ταύτην ἐννοεῖται ἔχουσα τὸ κῦρος, δίκαια ἢ νοητὴ κτῆσις· ὅς τις ἀρπάξας χρυσὸν τὸν φυλάττει εἰς τὴν θήκην του, ἀπέκτησεν οὗτος αἰσθητῶς, ἀλλ' ὄχι καὶ δικαίως· ὅς τις δὲ ἔδωκε τὸ ἀργύριόν του εἰς ἄλλον νὰ τὸ ἐπιτροπεύῃ, ἔχει μὲν κτῆσιν δικαίαν, ἀλλ' ὄχι αἰσθητὴν. Ἐμποροῦν λοιπὸν τὰ δύο εἶδη τῆς κτήσεως νὰ ὑπάρχωσι καὶ χωρισμένα καὶ ἠνωμένα· καὶ ἢ μὲν αἰσθητὴ κτῆσις ἐμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ καὶ ἄμεικτος,

ἡ δὲ δικαία καὶ ἔμμεσος, ἐπειδὴ ἐννοεῖται μόνον διὰ μέσου τῆς τοῦ δικαίου ιδέας.

ΞΓ'. Ὅτι δὲν ἐμπορεῖ νὰ γείνη κτῆμα οὔτε ἀμέσως οὔτε ἔμμέσως, δὲν ἐμπορεῖ νὰ γείνη οὔδ' ἀντικείμενον δικαίας κτήσεως, ἐπειδὴ δὲν δύναται τις οὔτε αὐτὸς νὰ τὸ μεταχειρισθῇ ὡς θέλει, οὔτε εἰς ἄλλον νὰ συγχωρήσῃ τὴν χρῆσιν τοῦ χωράφιου, φέρ' εἰπεῖν, εἰς τὴν Σελήνην, ἢ μεταλλεύματα εὐρισκόμενα εἰς τῆς Γῆς τὸ κέντρον· ἐὰν δὲ κατὰ μέρος γείνηται κτῆμα, γίνεται τούτου καὶ κατὰ μέρος κτήσεις· οὔτως ἀὴρ καὶ φῶς εἰς τὴν φύσιν δὲν εἶναι ἀντικείμενα κτήσεως οὔτ' αἰσθητῶς οὔτε δικαίως, κατὰ μέρος ὁμως δύνανται νὰ γείνουν· ἀὴρ, φέρ' εἰπεῖν, ὅς τις εἶναι εἰς πεδιάδα τινος, καὶ φῶς, τὸ ἵποισιν ἀνάπτει τις εἰς τὴν οἰκίαν του· αὐτὸ δὲ τοῦτο κρατεῖ λεγόμενον καὶ περὶ τῆς γῆς καὶ περὶ τοῦ ὕδατος. Διὰ τοῦτο τὸ λεγόμενα τέσσαρα στοιχεῖα ὀλικῶς μὲν δὲν εἶναι ἀντικείμενα κτήσεως, ἀλλὰ μόνον μερικῶς.

ΞΔ'. Ἡ ὕλικὴ κυριότης ἐμπορεῖ νὰ γεννηθῇ ἢ ἐκ φύσεως ἢ ἐκ τῆς ἐλευθερίας· ἢ μὲν ὀνομάζεται ἐμφυτος· ἢ δὲ, ἐπίκτητος. Πᾶν ὅ,τι συνῆψεν ἡ φύσις ἀμέσως μὲ ἓνα τινα ἄνθρωπον εὐθύς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεώς του, εἶναι δικαίως ἰδικόν του· διότι φαίνεται ὡς πρόσωπον, εἰς τὸ ὅποιον εἶναι ἔμφυτα ταῦτα τὰ κτήματα προσανήκοντα εἰς τὴν προσωπικὴν του ὑπόστασιν, καὶ χρησιμεύουν ὡς μέσα καὶ ὄργανα τῆς προσωπικῆς ἐνεργείας του. Ἀντικείμενα τοιαύτης κυριότητος, ἣτις ὀνομάζεται φυσικῆ, εἶναι ὅλαι αἱ δυνάμεις καὶ πνευματικαὶ καὶ καὶ σωματικαί, καὶ τὰ ὄργανα, μὲ τὰ ὅποια ἐστόλισεν ἡ φύσις τὸν ἄνθρωπον· διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος εἶναι κύριος ἐαυτοῦ.

ΞΕ'. Δὲν πρέπει δὲ νὰ συγχέωμεν τὴν ἔμφυτον κυριότη-

τα μὲν τὴν ἀρχικὴν ἢ δευτέρα εἶναι δίκαιον τοῦ προσώπου εἰς πράγματα ἀόριστως ἢ δὲ πρώτη, εἰς ὠρισμένα καὶ δακτυλοδεικτούμενα ὡς οἶον, τὰ ὄργανα τῆς αἰσθητικῆς, τῆς κινήσεως, τῆς θρέψεως, τῆς γεννήσεως, τῶν ὁποίων τὸ ἄνθρωπισμα συναποτελεῖ τὴν σωματικὴν μας οὐσίαν, καὶ ὅλαι αἱ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι προσανήκουν εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὸ μετ' αὐτοῦ συνδεδεμένον πνεῦμα. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὅλον τοῦτο εἶναι τὸ πρόσωπον, διὰ τοῦτο ἡ ἀποβολὴ τοῦ ἐμφύτου κτήματος (ὁ εὐνουχισμὸς φέρει εἰπεῖν) εἶναι ἄμεσος ἀποβολὴ αὐτοῦ τοῦ προσώπου. Ἀλλὰ τῶν τοιούτων ἐμφύτων κτημάτων, μὴ ὅλον ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἡ ἀπαλλοτριώσις, ἐμπορεῖ ὅμως νὰ γείνη κτήσις ἄλλου σχετικῶς (Ν'), ὅταν, φέρει εἰπεῖν, μὲ τὸ σῶμα τοῦ ὑπηρετῆ τὸς κατὰ συνθήκην ἄλλου.

ΕΣ'. Ἡ δὲ ἐπίκτητος κυριότης στρέφεται ἢ εἰς ἐσωτερικὸν ἢ εἰς ἐξωτερικόν τι καὶ διὰ τοῦτο εἶναι καὶ αὕτη ἡ ἐσωτερικὴ ἢ ἐξωτερικὴ καὶ ἡ μὲν ἐπίκτητος ἐσωτερικὴ κυριότης στρέφεται εἰς πᾶν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾷ δι' ἀναπτύξεως καὶ μορφώσεως καὶ χρήσεως τῶν ὑπὸ τῆς φύσεως ἀμέσως εἰς αὐτὸν δεδομένων διότι, ἐπειδὴ τὸ δεδομένον τοῦτο ἀνήκει ἀμέσως εἰς τὸ πρόσωπόν του, διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐλεύθερον τοῦτου γέννημα εἶναι ἰδικόν του, καὶ πᾶς ἄνθρωπος ἔχει ἐκ φύσεως τὸ δίκαιον νὰ κάμῃ τοιαύτας κτήσεις. Διὰ τοῦτο τὸ δίκαιον τῶν ἐλευθέρων φρονημάτων εἶναι φυσικὸν δίκαιον τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μετ' αὐτοῦ εἶναι ἀναγκαίως συνδεδεμένον τὸ δίκαιον τῆς ἐλευθέρως μεταδόσεως τῶν φρονημάτων, ἢ γουν ἢ ἐλευθέρως χρησὶς τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφῆς καὶ τοῦ τύπου.

ΕΖ'. Διότι ἡ γύμνασις τοῦ σώματος καὶ ἡ παιδεύσις τοῦ πνεύματος εἶναι δίκαια φυσικὰ τοῦ ἀνθρώπου, τὰ ὁποῖα ἀποκτῶνται δι' ἡμετέρας ἐνέργειας ἀγύμναστον καὶ ἀκαλλιέργητον

σῶμα δὲν χρησιμεύει εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ Λόγου· καὶ πνεῦμα προικισμένου μὲ δυνάμεις, εἰάν δὲν παιδευθῆ, δὲν δίδει καμμίαν ὠφέλειαν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὡς κρατοῦν πάντοτε κεκρυμμένας, καὶ νεκράς, νὰ εἶπω οὕτω, τὰς δυνάμεις· ἀφ' οὗ παιδευθῆ ὁ ἄνθρωπος, εἶναι δεδικαιωμένος νὰ ἐννοήσῃ ἐλευθέρως πᾶν τὸ παριστάμενον· μὲ τὴν νοητικὴν δύναμιν εἶναι συνδέσμενη ἡ λεκτικὴ· διὰ τοῦτο πρέπει καὶ νὰ λέγῃ ἐλευθέρως· καὶ ἐπομένως καὶ νὰ γράφῃ, καὶ νὰ ἐκείδῃ διὰ τοῦ τύπου τοὺς λόγους του· εἶπτε εἰάν εἶναι κύριος τοῦ νοῦς καὶ τῆς γλώσσης του (ΞΔ'), καὶ δὲν τὰ μεταχειρίζεται ἐλευθέρως, θέλει νὰ εἶπῃ ὅτι εἶναι καὶ δὲν εἶναι κύριος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀντιπρατικόν· ἐλευθέρᾳ κτήσις τοῦ νοῦς καὶ τῆς γλώσσης, ἐνταυτῇ ἐμποδισμένη εἰς χρῆσιν, εἶναι ὡσὰν νὰ ἔχη τις ἐλευθέρους εἰς περιπατοῦν τοὺς πόδας, δεδεμένους μὲ ἀλύσεις.

ΞΗ'. Ἄλλ' εἰάν τις μεταχειρίζεται τὸν λόγον καὶ τὸν κάλαμον καὶ τὸν τύπον εἰς τὸ νὰ ὑβρίσῃ πρόσωπα φυσικὰ, ἢ ἠθικὰ (ΚΖ') ἔχει πρὸς τοῦτο δίκαιον; ἡ ὕβρις τοῦ ἄλλου εἶναι ἀθέτησις τοῦ δικαίου, καὶ ἐπομένως ἀδίκησις τοῦ προσώπου· τὸ ὁποῖον εἶναι ἀθέμιτον· διὰ τοῦτο ἡ ἐλευθέρᾳ χρῆσις τῶν εἰρημένων (Ξς'. ΞΖ') πρέπει νὰ περικλείεται εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι δι' αὐτῶν δὲν ἀδικεῖται ἄλλο πρόσωπον· ἀλλὰ δὲν πρέπει, ἐπειδὴ τινὲς καταχρῶνται τὰ κτήματα ταῦτα, νὰ στοχασθῶμεν ὅτι πάντες θέλουν κάμειν τὴν αὐτὴν κατάχρησιν, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐμποδίσωμεν καθενὸς τὴν τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων χρῆσιν. Τὸ τοιοῦτον ἤθελεν εἶσθαι τὸ αὐτὸ ὡς νὰ δεσμεύσωμεν παντὸς ἀνθρώπου τοὺς πόδας διὰ νὰ μὴ ὑπάγῃ καὶ κλέψῃ ξένους οἴκους, ἐπειδὴ ὑπήγαγον τινεὶ καὶ ἔκλεψαν.

ΞΘ'. Καὶ ἡ ἀγαθὴ ὑπόληψις ἀνήκει εἰς τὰ φυσικὰ κτή-

ματα τοῦ ἀνθρώπου • λέγομεν δὲ ἀγαθὴν ὑπόληψιν τὴν ἀπαι-
τουμένην εἰς τὸ πρόσωπόν του τιμῆν. Καθεὶς ἔχει δίκαιον νὰ
τὴν διατηρῆ, καὶ δίκαιον νὰ ἀνθίσταται εἰς τὸν ὅστις θέλει
νὰ τοῦ τὴν ἀφαιρέσῃ. Καταφρονήσεις καὶ καταισχύνας καὶ χλευ-
ασμοὶ τῆς τιμῆς ταύτης εἶναι παραβάσεις τοῦ προσωπικοῦ δι-
καίου, ἢ ἀδικίαι λεκτικαὶ πρὸς διάκρισιν τῶν πραγ-
ματικῶν ἀδικιῶν. Τὸ νὰ φρονῶσιν ὁμῶς ἀγαθὰ περὶ ἡμῶν ἄλλοι,
δὲν πρέπει νὰ τὸ ἀπαιτῶμεν • διότι τοῦτο κρέμαται ἀπὸ
μας, οἵ τινες διὰ τῶν ἔργων μας δίδομεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἄλ-
λους νὰ φρονῶσιν ἀγαθὰ ἢ κακὰ περὶ ἡμῶν.

Ο'. Ἡ ἐξωτερικὴ κυριότης στρέφεται εἰς πράγματα, τὰ
ὅποια ἔχουσιν ὑπαρξιν χωριστὴν ἀπὸ τὴν τοῦ προσώπου. Ἐπει-
δὴ δὲ τὰ πράγματα ταῦτα δὲν προσανῆκουσιν ἀναγκαίως εἰς
τὸ πρόσωπον αὐτὸ, ἀλλ' εἶναι συνδεδεμένα μετ' αὐτοῦ κατὰ
συμβεβηκὴς • διὰ τοῦτο ὁ λόγος ταύτης τῆς ἐνώσεως πρέπει
νὰ ζητηθῆ εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὑποκειμένου, καὶ ἐπομένως
εἰς τὴν ἐλευθερίαν του. Τὸ ὑποκείμενον παράγει διὰ τῆς ἐ-
λευθερίας του πράξεως τὸ δίκαιον • καὶ ἡ τοιαύτη πράξις τοῦ
ὀνομάζεται κτήσις δικαίου (NB. Σημ.). Ἐὰν στοχα-
σθῶμεν τὸ ἐξωτερικόν, εἰς τὸ ὅποιον πρόκειται ν' ἀποκτήσω-
μεν τὸ δίκαιον, ὡς ἀδέσποτον, ἢ κτήσις ὀνομάζεται κυρίε-
σις • εἰς τὸ στοχασθῶμεν ὡς ἀντικείμενον ξένου δικαίου
ἢ πρᾶγμα προσανῆκου εἰς ἄλλον, ἢ κτήσις ὀνομάζεται παρὰ-
ληψις. Κυρίεσις λοιπὸν καὶ παράληψις εἶναι τὰ δύο γένη
τῆς δυνατῆς κτήσεως ἐξωτερικῆς κυριότητος • ἡ δὲ πράξις, διὰ
τῆς ὁποίας παραλαμβάνει τις κτῆμα τοῦ ἄλλου, καὶ τὸ κάμνει
ιδιόκοντον, λέγεται συνθήκη ἢ συνάλλαγμα, ἐπειδὴ καὶ
οἱ δύο συνεισφέρουν εἰς τὸ νὰ γείνη ἢ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸν ἄλ-
λον μετάβασις τοῦ πράγματος. Συνθήκη ὁμῶς εἰς τὴν κυρίε-
σιν

σιν· δὲν γίνεται, ἐπειδὴ ὁ κυριεύσας ἐμεταχειρίσθη μόνου τὰς ἰδίας του δυνάμεις εἰς τὸ νὰ τὸ κάμη κτήμα του· ἀλλὰ ταῦτα θέλουν ἐξηγηθῆν ἀλλοῦ ἀκριβέστερα.

ΟΔ'. Ὁ λόγος τῆς τοῦ δικαίου κτήσεως εἰς τὴν κυριεύσιν ἐνυπάρχει ἀμέσως εἰς τὴν ἐλευθέραν αὐτὴν πράξιν· διότι, ἐπειδὴ πᾶς ἄνθρωπος ἔχει δικαίου εἰς πράγματα ἐν γένει (Ν5'), πρέπει νὰ ἔχη δικαίου καὶ εἰς τὰ προσδιωρισμένα πράγματα, τὰ ὅποια ἀπέκτησε χωρὶς νὰ πατήσῃ τινὸς τὸ δικαίου· ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἔχει ἀρχικὸν δικαίου εἰς πράγματα προσδιωρισμένα (ΝΖ').· πρέπει λοιπὸν νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὰ ἐκτὸς ἡμῶν κείμενα πράγματα καί τινα, τὰ ὅποια δὲν ἀνήκουν εἰς κανένα, διὰ τῆς ἰδιοποιήσεως τῶν ὁποίων δὲν καταπαεῖται κανενὸς τὸ δικαίου. Ἐντεῦθεν ἀναπηγάζει ὁ καθολικὸς τοῦ δικαίου κανὼν. Ἀδέσποτον πρᾶγμα ἀνήκει εἰς τὸν πρῶτον κυριευτὴν· διότι τὸ πρωτεῖον κάμνει ἀδύνατον δικαίως τὸ νὰ κυριεύσῃ ἔπειτα ἄλλος τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ἐπειδὴ τότε ἤθελεν ἀθετηθῆν ξένον δικαίου, καὶ ἐπομένως ἤθελε χαθῆν ἢ ὑπόθεσις, μὲ τὴν ὁποίαν ἦτο δικαίως δυνατὴ ἡ πρώτη κτήσις· ἐκ τούτου πάλιν προέκυψεν ὁ κανὼν. Πρότερος τῷ χρόνῳ ἰσχυρότερος τῷ δικαίῳ.

Σημείωσις. Ἐάν τις βεβαιούη, ὅτι τώρα δὲν εὑρίσκονται ἀδέσποτα πράγματα, δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἀρνηθῆ ὅτι ὑπῆρχαν ἓνα καιρὸν, καὶ ὅτι δύνανται νὰ ὑπάρξωσιν ἄλλοτε, καὶ ὅτι τώρα δὲν ὑπάρχουσι διὰ τοῦτο, διότι ἔφθασαν νὰ κυριευθῶσιν· ἡ ἐπιστήμη δὲν βλέπει μόνον τὸ παρὸν· εἶναι μάλιστα ἀναγκαῖα ἡ ὑπόθεσις αὕτη, ἐπειδὴ δι' αἰτίας ἐξηγεῖται Πῶς ἔγειναν αἱ πρῶται κτήσεις τῶν πραγμάτων, καὶ πόσον ἀναγκαστικόν, ὅσον ἀπεδείξαμεν ἄκυρον τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν διανομήν (ΝΗ'). Μ' ὅλον τοῦτο καὶ τώρα ὑπάρχουσι ἀδέσποτοι πολλὰ ἔρημοι γῆσι· καὶ ἐάν τις κυριεύσῃ τινὰ ἐξ αὐτῶν, αὐτὴ καὶ τὰ ἐπ' αὐτῆς φυτὰ καὶ ἔρποντα εἶναι δικαία κτήματά του. Ἀλλὰ καὶ τὰ πετρεῖνα τοῦ οὐρανοῦ δὲν εἶναι ἀδέσποτα; Τίς ἐμπορεῖ νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι ἰδικά

του, εἰ μὴ ὅς τις εἶπη, ὅτι καὶ ὁ ἀήρ, εἰς τὸν ὁποῖον ἔπτανται, εἶναι κτῆμα του; — Ἐπειδὴ δὲ κανεῖς ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἀδέσποτος, ἀλλὰ πῶς τις εἶναι κύριος ἑαυτοῦ (ΞΔ'), διὰ τοῦτο κανεῖς δὲν δύναται νὰ λάβῃ ἐξουσίαν εἰς ἄνθρωπον, καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ κτῆμα του, ἀλλ' ἔστις κάμνει τὸ τοιοῦτον, καταπατεῖ τὸ δίκαιον τῆς προσωπότητος· καὶ ἐντεῦθεν γίνεται φανερά ἡ ἀδικία καὶ ἀλογία τῶν πωλούντων καὶ ἀγοραζόντων ἀνθρώπους, ὡς νὰ ἦσαν ἀλόγα κτήνη.

ΟΒ'. Ἐάν τις κυριεύσῃ ἀδέσποτον πρᾶγμα, ἔχει τὴν ἐξουσίαν ὅχι μόνου νὰ τὸ μεταχειρισθῇ κατὰ τὴν ἀρέσκειάν του, καὶ ἐπομένως νὰ τὸ μεταβάλλῃ καὶ νὰ τὸ μεταμορφώσῃ ὅπως θέλῃ· ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποκλείῃ πάντα ἄλλον ἀπὸ τὴν τούτου κτήσιν καὶ χρῆσιν. Ἐχει λοιπὸν εἰς τοῦτο πραγματικὸν δίκαιον (ΜΓ'). Πᾶς ἄλλος δὲ, εἴαν δὲν κάμητινα συνθήκην περὶ τούτου, ἔχει τὸ καθῆκον τῆς ἀνάγκης νὰ σέβεται τὸ οὕτω γενόμενον κτῆμα τοῦ ἄλλου, ἢ γουν νὰ γνωρίζῃ τὴν κυριότητά του, καὶ νὰ μὴ τολμήσῃ ποτὲ νὰ τὴν καταπατήσῃ.

ΟΓ'. Διότι, εἴαν τις δὲν εἶχε δίκαιον νὰ κυριεύσῃ πρᾶγμα ἀδέσποτον, δὲν ἤθελεν εἰσθαι καμμία κυριότης πράγματος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων· ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι χωρὶς κτήματα δὲν δύνανται οὔτε νὰ ζήσωσιν, οὔτε νὰ ἐνεργήσωσιν τὴν μόρφωσιν καὶ παιδείυσίν των· ἄρα ἡ παῦσις παντὸς ἐξωτερικοῦ κτήματος κυρίως δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ παῦσις τῶν ἀρχικῶν δικαίων τοῦ προσώπου (ΝΓ'). Ἀλλὰ τίνα καὶ πόσα χρειάζεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ πρᾶγματα διὰ νὰ δεῖξῃ τὴν ἀξίαν τοῦ προσώπου του, δὲν ἐμπορεῖ νὰ προσδιορισθῇ μὲ γενικὸν μέτρον. Ὅ,τι καὶ ὅσον ἂν ἀποκτήσῃ τις δικάιος, εἶναι καθῆκον παντὸς ἄλλου νὰ τοῦ σέβεται τὴν κυριότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

—

Περὶ σημείων τοῦ κτήματος, καὶ περὶ παραχωρήσεως καὶ ἀπαλλοτριώσεως τοῦ δικαίου.

ΟΔ΄.

Ε΄ ἂν ἄλλοι πρέπει νὰ ἔχῃσι τὰ καθήκον νὰ σέβωνται τὴν κυριότητα ἑνὸς προσώπου εἰς ἐξωτερικὸν μέχρι τοῦ δε ἀδέσποτου πράγμα (ΟΒ΄). πρέπει καὶ ἡ κτήσις αὐτοῦ νὰ βεβαιώνεται καὶ νὰ ὁμολογῆται ὡς ἀληθῶς γενομένη. Εἶναι δὲ δυνατὸν νὰ συμβῆ τούτο διὰ σημείων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐμπορεῖ νὰ συμπεράνῃ καθείς, ὅτι τὸ πράγμα εἰς τὸ ἐξῆς εἶναι ἐμπερικλεισμένον εἰς τὸν κύκλον τῆς ἐλευθερίας προσώπου τινος οὕτως, ὥστε προσανήκει εἰς αὐτὸ μόνον, ἀποκλειομένων ἄλλων τῶν ἄλλων προσώπων.

ΟΕ΄. Τὰ σημεία τοῦ κτήματος εἶναι ἢ φυσικὰ ἢ προαιρετικά· διότι ἢ εἶναι χωρίστινος συνθήματος καταληπτὰ, καὶ ἐκ μόνης τῆς ἐννοίας των ἐμπορεῖ νὰ συμπερανθῆ τὸ κτῆμα· ἢ προσδιορίζεται τὸ κῦρος των διὰ τινος συνθήκης, καὶ ἐπομένως κατὰ προαιρετικὸν τρόπον. Τὰ σημεία τοῦ δευτέρου εἴδους, τὰ ὁποῖα λέγονται καὶ τεχνικὰ καὶ συμβολικὰ, ἔχουσι θετικὸν χαρακτῆρα, καὶ ἀπαιτοῦν θετικὴν δικαίου σχέσιν μεταξὺ τῶν, διὰ τοὺς ὁποίους δείχνουν τὸ κῦρος των. Διὰ τοῦτο εἰς τὸ φυσικὸν δικαίον μόνον τὰ φυσικὰ σημεία τοῦ κτήματος ἐμποροῦν νὰ ἐξετασθῶσιν ἀκριβέστερα.

ΟΣ΄. Φυσικὰ σημεία κτήματος κυρίως ὑπάρχουσι δύο· πρῶτον ἡ αἰτθητὴ ἢ φυσικὴ κτήσις, ἢ γουν ἡ τοῦ πράγματος πρὸς τὸ πρόσωπον σχέσις, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶναι ἀμέσως συν-

δεδεμένα, ἢ τὸ πρᾶγμα κατέχεται ὑπὸ τοῦ προσώπου (ΟΒ΄). δεύτερον ἢ σκόπιμος μεταμόρφωσις, ἢ γουν ἢ πράγματος πρὸς πρόσωπον σχέσις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔλαβε τὸ πρᾶγμα διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ προσώπου μετασχηματισμὸν εἰνα ἀνάλογον τῶν σκοπῶν του. Καὶ τὰ δύο ὅμως σημεῖα δὲν ἔχουν τελείαν καὶ ἀποχρῶσαν δύναμιν· διότι τὸ κῦρος των προὔποθέτει, ὅτι τὸ κυριευθὲν πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἔχει τις ἤδη συνδεδεμένον μεθ' ἑαυτοῦ καὶ μετασχηματισμένον, πρὸ τῆς κυριεύσεως ἦτο ἀδέσποτον. Ἀλλ' εἰάν ἐξ ἄλλων ἀρχῶν ἀποδειχθῇ, ὅτι τὸ πρᾶγμα ἦτο ἤδη ξένον κτήμα, θέλει εἶσθαι καὶ τὸ δίκαιον τῆς κυριεύσεως ἐπίπλαστον καὶ ἀνύπαρκτον.

ΟΖ΄. Ἐπειδὴ δὲ τὰ φυσικὰ σημεῖα τοῦ κτήματος εἶναι καθ' ἑαυτὰ ἀνίκανα, ἐμπορεῖ νὰ στοχασθῇ τις, ὅτι ἢ βεβαίως ἄλλου προσώπου ἐμπορεῖ ν' ἀναπληρώσῃ πάντοτε τὴν ἔλλειψιν ἐκείνων εἰς περιστάσεις ἀμφιβολίας· ἀλλὰ τίς δύναται νὰ ἐξεύρῃ ἂν ὁ ἄλλος μᾶς λέγῃ τὴν ἀλήθειαν; ἢ ἂν τὴν ἐξεύρῃ; τὸ αὐτὸ λέγομεν καὶ περὶ τρίτου, καὶ τετάρτου, καὶ ὄλων ἐν γένει τῶν μὲ μαρτυρίαν βεβαιούντων τὴν κτήσιν τινός. Ἐὰν λοιπὸν οἱ θετικοὶ νόμοι ζητοῦσιν ἀσφαλείας καὶ μαρτυρίας καὶ ὄρκους πρὸς βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας, ὅλα ταῦτα εἶναι προαιρετικά καὶ ὄχι ποτὲ φυσικὰ σημεῖα τοῦ κτήματος.

ΟΗ΄. Ἐὰν τὰ φυσικὰ σημεῖα τοῦ κτήματος εἶναι ἀνίκανα πρὸς γενικὴν καὶ βεβαίαν αὐτοῦ ἀπφάλισιν (ΟΖ΄), καὶ ἢ ἄλλου βεβαίως ὅτι ἔχει τις κτήμα δίκαιον, δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἔχη καθολικὸν τὸ κῦρος (Αὐτ.), ἔπεται ἐντεῦθεν, ὅτι εἰς τὴν φυσικὴν κατάστασιν ἐμποροῦμεν καὶ ἔχομεν τὴν ἐξουσίαν νὰ ἀποκτήσωμεν ἐξωτερικὰ πρᾶγματα· ἀλλὰ τὸ εἰς τὰ οὕτως ἀποκτηθέντα πρᾶγματα δίκαιον εἶναι πάντοτε ἀμφίβολον καὶ

48 ΠΕΡΙ ΣΗΜΕΙΩΝ ΤΟΥ ΚΤΗΜΑΤΟΣ.

ἐνδεχόμενον, καὶ τὸ κτῆμα αὐτὸ κατὰ τοῦτο εἶναι ἐπισημῶδες καὶ κλονούμενον. Ἄλλὰ διὰ τὸ εἶναι τὸ κτῆμα, ὅσον δύναται, ἀσφαλῆσμένον καὶ σταθερὸν, θέλει αἰτήσκειν ὁ Λόγος αὐτίθειον τινα κατάστασιν τῶν ἀνθρώπων, ἧγουν τὴν πολιτικὴν (ΚΓ.).

Σημείωσις. Ὅτι μὲν εἰς τὴν φυσικὴν κατάστασιν δὲν ὑπάρχει ἰδιοκτησία, εἶναι γνῶμη τῆς ὑπερβολῆς ἀγαπῶσα· διότι εἰς αὐτὴν εἶναι ἔμφυτα καὶ ἐπίκτητα ἐσωτερικὰ κτήματα (ΞΔ, ΞΕ). ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἐπίκτητα ἐξωτερικὰ, ἐπειδὴ ἡ κυριεύσις ἀδεσπότου πράγματος εἶναι δικαίως δυνατὴ (ΟΑ.), καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔμπορεῖ νὰ ζῆσθαι, καθὼς ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ κυριεύσθαι πράγματα τινὰ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου· ἡ δὲ τούτων ποσότης καὶ ποιότης δὲν ἔμπορεῖ νὰ προσδιορισθῆ μετὰ σταθερὸν κανόνα, ἐπειδὴ κρῖνεται ἀπὸ τῆς χρείας καὶ ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ ὑποκειμένου, καὶ μάλιστα τὸ ἔδαφος τῆς γῆς· διότι εἰς τὴν φυσικὴν κατάστασιν ἡ γῆ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθησθαι, εἶναι μεταβλητὴ, καὶ ἔμπορεῖ καθεὶς εἰς τοιαύτην κατάστασιν νὰ τὴν οἰκειοποιήσθαι, χωρὶς νὰ δύναται νὰ τὴν συνδέσθαι μετὰ τὸν ἑαυτὸν του (ΟΣ.). Ἄλλ' ἀπὸ τὴν κτήσασθαι τῆς γῆς, ἧτις εἶναι πρᾶγμα ἀκίνητον, κρέματα ἐν μέρει καὶ ἡ κτήσις ἄλλων ἐξωτερικῶν κινήτων πραγμάτων· διότι ταῦτα καὶ ὁ κύριός των ἑμοῦ πρέπει νὰ ἐχῶσι ποῦποτε καθέδραν. Ἐντεῦθεν ἔπεται ἐξ ἁπαντος τὸ ἀναγκαῖον συμπέρασμα, ὅτι εἰς μὲν τὴν φυσικὴν κατάστασιν, ἧγουν τὴν ἐκτὸς ἀπάσης πολιτικῆς σχέσεως, σταθερὸς καὶ ἀσφαλῆς προσδιορισμὸς τῶν ἐξωτερικῶν κτημάτων εἶναι πρᾶγμα ἀδύνατον.

ΟΘ'. Τὸ κτῆμα ἔμπορεῖ νὰ εἶναι ἢ ἐνὸς μόνου ἰδίου ἢ πολλῶν κοινόν· τοῦ πρώτου κύριος εἶναι πρόσωπον φυσικόν· τοῦ δευτέρου, ἠθικόν (ΚΖ.). ἡ κυριότης τοῦ πρώτου εἶναι ἰδία· ἡ δὲ κυριότης τοῦ δευτέρου, κοινή· τὰ δὲ μέλη τοῦ ἠθικοῦ προσώπου εἶναι συγκύριοι ἢ συνάρχοντες, ἢ ὅπως ἄλλως εἶναι ἀρμόδιον νὰ ὀνομασθῶσιν. Ἐπειδὴ δὲ ὅλοι οὗτοι συνάμα λαμβανόμενοι ἀποτελοῦν τὸν ὅλον κύριον· διὰ τοῦτο ἡ πληρεξούσιος κυριότης δὲν ἀνήκει εἰς ἕνα τινὰ τούτων, ἀλλ' εἰς τὴν κοινότητα· καὶ ἐπομένως μόνου ἢ κοινῆ θέλησις ἔχει τὴν ἐξουσίαν ν' ἀποφασίσθαι περὶ τοῦ ὅλου κτήματος, ἐνόσω διαρκεῖ ἡ κοινωνία, εἰ μὴ ὁμοῦ μετὰ τὴν κοινὴν κυριότητα δὲν εἶ-

ναι συνδεδεμένου καὶ εἶδος τε ἰδιαιτέρας. Τοιαύτη δὲ δικάλου σχέσις ἐμπορεῖ νὰ γείνη διὰ συνθήκης (Ο').

Η'. Τὸ ἔμφυτον καὶ τὸ ἐσωτερικὸν ἐπίκτητον κτῆμα (ΞΔ', ΞΕ'), εἶναι πάντοτε ἴδιον ἑνός· διότι πάντοτε εἰς ἓν φυσικὸν πρόσωπον ἐνυπάρχουσι τὰ τοιαῦτα. Ἐάν δὲ κατὰ τὴν ιδέαν τοῦ πραγματοπροσώπου δικάλου (ΜΗ', Ν'). δύο πρόσωπα συστήσωσι μίαν κοινὴν σφαιρὰν ἐλευθερίας, θέλουν συστήσειν καὶ κοινότητα εἰς τὰ δικαιῶν τῶν κτημάτων· οὕτω, γὰρ εἰπεῖν, εἰς τὸν γάμον εἶναι κοινὰ κτήματα ἀνδρός καὶ γυναικός, ὅσα ἰδίᾳ ἔχει καθ' ἓν πρόσωπον. Ἀλλ' εἰς τὴν κυρίευσιν τῶν ἐξωτερικῶν κτημάτων ἐμπορεῖ νὰ γείνη κοινὴ κτήσις χωρὶς νὰ ἔχουν τὰ φυσικὰ πρόσωπα μίαν κοινὴν ἐλευθερίας σφαιρὰν· οὕτω φέρονται δύο τινὲς νὰ πιάσωσι μίαν ὄρκαδα· οὗτοι πρέπει νὰ κάμωσιν συνθήκην Πῶς νὰ μεταχειρισθῶσι τὸ κοινὸν κτῆμα. Ἰὴ μὲν συμφωνήσωσι νὰ ἀπολαύσωσι κοινῶς τὴν ὠφέλειαν, τὸ κτῆμα εἶναι κοινόν· εἰ δὲ συμφωνήσωσι πρὸς καιρὸν νὰ ἀπολαύσῃ καθεὶς τὸ μέρος χωριστὰ, συνάπτεται μὲ τὴν κοινὴν καὶ ἰδιαιτέρα κυριότης· οὕτω δύο ἔχοντες κοινὸν κτῆμα χωράρισον συμφωνοῦσι νὰ καλλιεργήσωσι ἐφέτος· τὸ ἥμισυ χωριστὰ καθεὶς, καὶ μετὰ τὸν θερισμὸν νὰ βόσκωσι κοινῶς εἰς αὐτὸ τὰ κτήνη των.

IIΑ'. Ἐμφιλοχερεῖ δὲ καὶ ἄλλη τις κοινὴ δύο προσώπων κυριότης, ὅπου ἡ νομικὴ γλῶσσα εἰς τὸν ἓνα εἶδει ὀρθὴν κυριότητα, εἰς δὲ τὸν ἄλλον, πλαγίαν· διότι ἐκεῖνος, εἰς τὸν ὁποῖον ἄλλος παραδίδει μὲ συμφωνίας τινὰς τοὺς καρποὺς τοῦ κτηματός του (καθὼς εἶναι ὁ ἐνοικιαστής μὲ τὸν οἰκοκύριον, ὁ κύριος τόπου τινός μὲ τὸν γεωργὸν κτλ), ἔχει πραγματικὴν συγκυριότητα, ἐνότῳ διαρκεῖ ἡ σχέσις αὕτη, διὰ τῆς ὁποίας περιορίζεται ἡ ὀρθὴ κυριότης κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον. Καὶ

αἴτη δὲ ἢ σχέσις, ὅτι δὲν δύναται νὰ γείνη χωρὶς συνθήκην, εἶναι φανερόν.

III'. Εἰς τὸ εἰ ἐλευθερίας ἀποκτηθῆν κτῆμα ἐμπορεῖ ἐκ φύσεως ἢ ἐξ ἐλευθερίας νὰ γείνη προσαύξησης. Γίνεται δὲ, ὅταν φύσις ἢ ἐλευθερία ἢ καὶ τὰ δύο συνάπτουν εἰς τὸ προαποκτηθῆν πράγματα, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἐμπορεῖ ἄλλος νὰ δείξῃ κυριότητα, ἀλλ' ἀνέκει τοῦτο εἰς τὸν κύριον τοῦ πρώτου πράγματος, τὸ ὁποῖον ἔλαβε τὴν αὔξησην· οὕτι εἶναι τὸ αὐτὸ, ἂν ἢ φύσις ἢ ἢ ἐλευθερία συνάπτῃ μὲ πρόσωπον πράγματα τῶν ἀμέσως, ἢ ἐμμέσως διὰ τῶν προαποκτημένων, ὅταν ἄλλοστις δὲν ἐμπορῇ νὰ δείξῃ, ὅτι καὶ αὐτὸς συνήργησεν εἰς τὴν αὔξησην ταύτην. Τὸ προσαύξημα εἶναι ἢ νέα ὕλη, ἢ νέα μορφή τῆς αὐτῆς ὕλης· καὶ κατὰ τοὺς δύο τρόπους ἀνέκει εἰς τὸν κύριον τοῦ πρώτου πράγματος· ἐντεῦθεν ἐκπηγάζει γενικῶς τοῦ δικαίου κανὼν. Τὸ προσαύξημα ἀκολουθεῖ εἰς τὸ πρῶτον πρᾶγμα.

III". Ἐὰν ἢ θάμαλις καὶ ἢ ὄρνις ἀνήκουσιν εἰς εἷα τινα, εἰς τοῦτον ἀνήκουσιν ἀναμφιβόλως καὶ τὸ αὐγὸν, καὶ ὁ μύσχος, τὰ γέννημά των, ἂν καὶ συνέλαβαν τὰ θήλεα ἐκ ξένων ἀρρένων. Εἰ μὲν τοῦτο συνέβη κατὰ τύχην, τὸ γέννημα ἐμπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὡς δωρὸν τῆς φύσεως· εἰ δ' ἀπὸ βουλήσ καὶ χωρὶς τὴν θέλησιν τοῦ κυρίου τῶν ἀρρένων, ὁ μὲν κύριος ἐμπορεῖ νὰ ζητήσῃ ἱκανοποίησιν διὰ τὴν τοιαύτην κατάχρησιν τοῦ κτήματός του, τὸ δὲ γέννημα δὲν θέλει οἰκαιοποιηθῆν, ἐπειδὴ δὲν εἶναι κύριος τοῦ πράγματος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον προήλθεν. Ὁσαύτως εἰς ὅν τινα ἀνήκει τὸ χωράφιον, εἰς τοῦτον ἀνήκει καὶ τὸ προσηθέν χωμα, τὸ ὁποῖον ἐναπέθεσεν εἰς οὗτο παρορρέων ῥύαξ ἢ χεῖμαρρος· οἷοτι κόνεισ δὲν ἐμπορεῖ ν' ἀποδείξῃ κυριότητα εἰς τῆς γῆς τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον προσετέθη κατ' ὕλην

ἀνεπαισθήτως· καὶ εἶναι τὸ αὐτὸ, ὡς νὰ ἐμεγαλύνῃ ἐξ ἑαυ-
 τοῦ τὸ χωράριον. Εἰ δὲ τὸ ὕδωρ ἀποκόψῃ διὰ μίαν μέρος ἀπὸ
 ξένην γῆν, ἢ ἐκρίζωτῃ δένδρον, καὶ τὸ ἐναποθέσῃ εἰς τὸ χω-
 ράριον· ὁ κύριος τοῦ ἀποκοπέντος δὲν ἐμποδίζεται ἀπὸ τοῦ νὰ
 λάβῃ ὅτιτι τὸ ἰδικόν του, εἰάν εἶναι δυνατόν, καὶ δὲν συμβαί-
 νη βλάβη τις εἰς τὸ ξένου κτήμα. Ὅπου λοιπὸν ἡ ἐλευθερία ἢ
 μὴ ἢ μετὰ τῆς φύσεως ἐκ ταῦ ἤδη ὑπάρχοντος κτήματος
 προήγαγε νέον τι, ἐκεῖ δὲν εἶναι καμμία ἀμφιβολία ὅτι τὸ
 παραχθὲν ἀτῆκεῖ εἰς τὸ παραγαγόν.

ΠΔ. Τὸ δίκαιον χάνεται, εἰάν ἢ μέχρι τοῦ δε ὑπάρχουσα
 σχέσις τοῦ ἀντικειμένου πρὸς τὸ ὑποκείμενον τῆς ἐλευθερίας
 παύσῃ οὕτως, ἴσως ἢ πράξις, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε τις ἐξουσίαν,
 δὲν δύναται πλέον νὰ ἐνεργηθῇ. Εἶναι τότε ἀδύνατος ἢ κατὰ
 τοὺς νόμους τῆς φύσεως, ἢ γοὺν φυσικῶς, ἢ κατὰ τοὺς νόμους
 τοῦ δικαίου, ἢ γοὺν ἠθικῶς. Διὰ τοῦτο ἡ φθορὰ τοῦ δικαίου,
 καθὼς καὶ ἡ τούτου γέννησις ἐμπορεῖ νὰ προέλθῃ πρῶτον ἀπὸ
 τὴν φύσιν, καὶ μάλιστα εἰς τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ἢ ἀφανίζει
 τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐλευθερίας, ἢ τὸ ἐκβάλλει ὀλοτελοῦς ἀπὸ
 τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὑποκειμένου· οὕτως, εἰάν καὶ τις ὁ οἶκος,
 ὁ κύριος ἔχασεν ἐκ φύσεως τὸ δίκαιον τοῦ κτήματός του, μένων
 μόνου κύριος τῶν λειψάνων τῆς πυρκαϊᾶς· ὡσαύτως ἐμπορεῖ
 νὰ χάσῃ τις ἐκ φύσεως καὶ ἐσωτερικὰ κτήματα, οἷον ὀφθαλ-
 μόν, χεῖρα, πόδα κτλ.

ΠΕ. Ἐάν ἢ φύσις ἀφανίσῃ τὸ ὑποκείμενον τῆς ἐλευθε-
 ρίας, ἢ γοὺν εἰάν παύσῃ ὁ ἄνθρωπος νὰ ὑπάρχῃ ἐπὶ τῆς γῆς,
 ἀφανίζονται καὶ τὰ δικάιά του· τὸ καταλειπόμενον κτήμα του
 θέλει μείνειν ἀδέσποτον, καὶ θέλει ἐξουσιασθῆν ἀπὸ τὸν
 πρῶτον κυριευτὴν του (ΟΑ.), εἰάν δὲν ἔφθασε νὰ τὸ μεταβι-
 βάσῃ δικαίως εἰς ἄλλο πρόσωπον, ἢ γοὺν εἰάν δὲν ἐδόθῃ διὰ

θετικῶν νόμων εἰς ἐκείνους, οὔτινες εἶναι φυσικῶς συνδεδεμένοι μετὰ τὸν προϋπάρχοντα κύριόν των, ἢ ὅποιον ἀπεφάσκειν αὐτὸς μετὰ ἔγγραφον θέλησίν του, ἢ γου μετὰ διαθήκην. Ἀλλὰ κατὰ τὰς φυσικὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου δὲν ὑπάρχει διαδοχὴ πληρονομικὴ εἰς τὰ κτήματα τοῦ ἀποθανόντος· διότι ὁ ἀποθανὼν χάνει ὅλα τὰ δίκαιά του, ὅσα εἶχεν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ εἰς ἐπιτελικὰ καὶ εἰς ἐξωτερικὰ κτήματά του. Κατὰ τίνα λόγον ἐμποροῦν γὰρ τὰ ἀποκτήτησιν οἱ συγγενεῖς του; ἔχει βέβαια κληρονομικῶς, ἀλλ' ὡς ὑπάρχοντες πρὸς τὸν καιρὸν αὐτῶν κυριεῦται ἀδеспότων πραγμάτων. Ἐὰν λοιπὸν οἱ πολιτικὸι νόμοι δίδουσι κατὰ διαφόρους τρόπους διανομῶν τὰ κτήματα τοῦ μακρὰν ἀπὸ τὴν οικογένειάν του ἀποθανόντος, τὸ κήρυσεν ἐκ φρονήσεως πολιτικῆς, καὶ ἡθικῆς ἐπιεικειῆς· καὶ αἱ ἐπιτολάτων πρέπει γὰρ ἐκλαμβάνονται ἱερὰ καὶ ἀποράβνται. Ὁ δὲ ἔχων μετοχὴν εἰς τὰ κτήματα τοῦ ἀποθανόντος εἰ ἰδιαιτέρας συνθήκης, δὲν λαμβάνει ξένα, ἀλλ' ἰδιὰ του κτήματα, τὰ ὅποια ἐμπεριείχοντο εἰς τὰ ἐκείνου.

ΠΓ'. Ἡ φθορὰ τοῦ δικαίου γίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐλευθερίας (ΠΔ'). Τὸ φθειρόμενον δίκαιον ὀνομάζεται τότε παρητημένον ἢ ἀπαλλοτριωμένον (ΙΔΒ'). Ἐὰν λοιπὸν ἡ παραιτήσις γείνη ἀπολύτως, ὥστε γὰρ πούτη παντάπασιν τὸ δίκαιον, ὀνομάζεται κυρίως ἀπαλλοτριώσεις· εἰ δὲ γείνη διὰ παραλήψεως ἄλλου τινος, ὅστις τὸ ἀναλαμβάνει, λέγεται παραχώρησις. Ἀπαλλοτριώσεις λοιπὸν καὶ παραχώρησις εἶναι δύο εἴδη παραιτήσεως τοῦ δικαίου, καὶ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὰ δύο εἴδη τῆς κτήσεως, λέγον παραλήψιν καὶ κυριεῦσιν· καὶ ἡ μὲν παραχώρησις γίνεται διὰ συνθήκης, ἐπειδὴ ἐνεργοῦν καὶ ὁ παραιτούμενος καὶ ὁ ἀναλαμβάνων τὸ δίκαιον· ἡ δὲ ἀπαλλοτριώσεις, χωρὶς συνθήκην, ἐπειδὴ ὁρίζει μόνος ὁ ἔχων τὸ δίκαιον, χωρὶς γὰρ τοῦ συνεργήσῃ ἄλλος εἰς τοῦτο (Ο').

ΠΖ'. "Οτι πᾶς τις ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ παραιτῆ τὰ δίκαιά του ἢ δι' ἀπαλλοτριώσεως ἢ διὰ παραχωρήσεως, δὲν ἐπιδέχεται ἀμφιβολίαν· διότι ὅταν ἀποκλείνῃ ἀπὸ τὴν σφαιρὰν τῆς ἐλευθέρου μου χρήσεως, εἴνεκεν φανερόν, ὅτι δὲν παρῶ ξένου δίκαιον· καὶ ἐπομένως δὲν ἐμπορεῖ κανεὶς νὰ μ' ἐμποδίσῃ ἀπὸ τούτου· εἰ μὴ παραιτήσις εἶναι πράγματος προαποκτημένου, τὸ πρᾶγμα μένει ἀδέσποτον, καὶ κρατεῖ εἰς αὐτὸ ὁ προσηρημένος κανὼν (Ο.Α.). Οὕτως ἀφειμένην καλύβην ἐμπορεῖ νὰ κυριεύσῃ ὅς τις πρῶτος θελήσῃ· καὶ ἀπερριμμένου πράγματος ἐμπορεῖ νὰ ἐπάρῃ ὅς τις πρῶτος τὸ εὔρη.

ΠΗ'. Μ' ὅλον ὅτι διὰ τῆς πολυχρονίου ἀμελήσεως δικαίου τινός ἢ τῆς πολυχρονίου αὐτοῦ ἐκτελέσεως, δὲν δύναται τὸ δίκαιον οὔτε νὰ ἀποκτηθῇ οὔτε νὰ χαθῇ, καὶ ἐπομένως κατὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους τοῦ δικαίου χρονική παραγραφή δὲν δύναται νὰ γείνη οὔτε ἐξαλειπτική οὔτε γεννητική τοῦ δικαίου. Μ' ὅλον τούτο θέλει ὁ Λόγος, πράγματα, τὰ ὅποια ἐγένον χρήσιμα διὰ τοὺς ἀνθρώπους, νὰ μὴ μένωσι πολὺν χρόνον ἀχρηστὰ· καὶ διὰ τούτου δὲν κρίνει ἀδίκον, εἰ μὴ διὰ θετικῶν τοῦ δικαίου νόμων προσδιορισθῇ χρόνος, μετὰ τὸν ὅποιον πρέπει νὰ θεωροῦνται τὰ δίκαια πεπαλαιωμένα, καὶ ἐπομένως ἄκυρα· ὁ χρόνος οὗτος πρέπει νὰ προσδιορισθῇ ἀπὸ τὰς περιστάσεις· καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν του εἶναι καὶ δίκαιον καὶ φιλάθρωπον, πρὶν κηρυχθῆν ὡς ἄκυρον τὸ δίκαιον, νὰ ὑπομνησθῇ ὁ κινδυνεύων νὰ χάσῃ τὸ δίκαιόν του, εἰς ἐκτέλεσίν του, ὥστε, εἰ δυνατόν, νὰ μείνῃ πάλιν ὁ αὐτὸς κύριος.

ΠΘ'. "Οτι δὲ διὰ τῆς θετικῆς ταύτης νομοθεσίας μόνον κτητὰ καὶ ἀπαλλοτριωτὰ δίκαια ἐμποροῦν νὰ δειχθῶσιν ἄκυρα, εἶναι καθ' ἑαυτὸ φανερόν. Διὰ τούτου τὰ δίκαια τοῦ προσώπου, καὶ ὅλα τὰ ἐκ τούτου ἀρέσως ἐκπηγάζον

τα (ΝΓ'.) εἶναι ἀπαλαίωτα καὶ ἀπαράγραφα · καὶ ἀνθρώπος, ὅς τις ἐκ παιδὸς μέχρι μεγάλης ἡλικίας κατεστάθη δουλός, ἐμπορεῖ νὰ ἀναλάβῃ δίκαιως τὴν ἐλευθερίαν του εὐθὺς ἀπὸ εὐρῆ τὸν καιρὸν (ΝΒ', ΟΑ').

Ψ'. Ἐάν τις τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κτήμα μεταβάλῃ εἰς ἐξωτερικόν, καὶ μὲ προσδοκῆσθῆναι εἶδος εἰς προσδοκῆσθῆναι χροῖον τὸ μεταδίδῃ ὁριστικῶς ἢ αὐτὸς ἢ δι' ἄλλου · ἢ μετῴσθῃ αὐτὴ δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς εἶδος παρκατήσεως, διὰ τῆς ὁποίας νὰ λάβῃ ἄλλος τὸ δίκαιον τοῦ νὰ κυριεύσῃ τὸ κτήμα ἐκεῖνο, καὶ μὲ τὸ αὐτὸ εἶδος διὰ τὴν αὐτὴν χροῖον νὰ τὸ μεταδώσῃ ἐκ νέου δημοσίως. Διὰ τοῦτο ὡς πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς παραστάσεις ἐσῆτερικῶν κτημάτων ἢ γεννημάτων διὰ μολύμων σημείων (λέγω γραφῆς, τυπογραφίας, χαλκογραφίας κτλ.) διαρκεῖ ἡ κυριότης τοῦ γεννητόρος, μ' ὅλον ὅτι ἐμποροῦν νὰ σκορπισθῶσι τινὰ ἀντίγραφα · καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἔργων τοῦ πνεύματος (δι' ἀντιγραφῆς ἢ μετατυπώσεως) χωρὶς τὴν θέλησιν τοῦ συγγραφέως ὄχι μόνον δὲν εἶναι ἐπαινετὸς, ἀλλὰ καὶ πράξις ἄδικη, ἣτις δὲν πρέπει νὰ εἶναι ὑποφερτὴ εἰς κοινωνίαν, προστατεύουσαν καὶ ἀσφαλιζούσαν τὰ δίκαια.

Σημειώσεις. Ὅταν ἐκδόηται βιβλίον διὰ τῶν τύπων, δὲν παραιεῖται τὸ δίκαιον τοῦ κτήματός του μὲ τὴν μετάδοσιν τῶν ἀντιτύπων, ἀλλὰ μένον ἀλλάσσει διὰ συνθήκης χρηματικῆς τὰς ἀντιγραφὰς τοῦτου καθεὶς λοιπὸν ἔχει δίκαιον εἰς τὸ ὅποιον ἠγόρασεν ἀντίγραφον νὰ τὸ δαναρώσῃ, νὰ τὸ δανείσῃ, νὰ τὸ πωλήσῃ, καὶ μ' ἓνα λόγον νὰ τὸ μεταχειρισθῇ ὅπως θέλει · ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δίκαιον νὰ τὸ μετατυπώσῃ, ἐπειδὴ εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ ἀρκύσῃ τὸ πρωτόγραφον ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ συγγραφέως, τὸ ὅποιον εἶναι ληστρικόν · μὲ συγκατάθεσιν ἔμπροσθεν τοῦ συγγραφέως ἐμπορεῖ νὰ τὸ μετατυπώσῃ · διότι τότε γίνεται παράληψις τοῦ δικαιου διὰ συνθήκης (Ο'). Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ συγγραφέως φανερὸν εἶναι, ὅτι ἐμπορεῖ νὰ τὸ μετατυπώσῃ, ὅς τις πρῶτος θελήσῃ (αὐτ.).